

YUNUS EMRE'DE ÇEVRE DÜŞÜNÇESİ

Hayrettin İVGİN

«Cümle yaradılmışa bir göz ile bak-
mayan

Şer'un evliyâsıysa hakıykatde asidir.»

«Cümle yaratılmış», nedir? İnsanlar, hayvanlar, dağlar, denizler, ağaçlar, çimenler velhasıl herşey yaratılmıştır. Allah tarafından halk edilmiştir. «Bir göz ile bakmak», aynı duygularla, aynı sevgilerle, aynı titizlikle bakmak, korumak, esirgemek demektir. Yunus Emre'nin bu beyiti, bütün yaratılmış varlıklara aynı sevgi ve duyguyla bakmayan insanın, şeriatla evliya bile olsa gerçekte Allah'a asi olduğunu ifade ediyor.

«Gözi yok yir içer dünyayı görmez
Toğar ây u güneş ol ayı görmez»

Evet çevresini görmeyen, basiretsiz insanlar yerler ve içerler ama dünyayı görmezler. Dünyayı hiçe sayarlar. Hattâ ay ve güneş doğar da bunları dahi göremezler. Onların tek düşünceleri nefisleridir. Dünyayı görmek, bu dünyayı esirgemek, korumak gerekir.

Oysaki bize nimeti bu dünya verir, yer verir, toprak verir. Denizleri, dağları, suları, toprağı ve havayı korumak gerekir.

«Ben ayımı yirde gördüm
Ne isterem gökyüzünden
Benim yüzüm yirde girek
Bana rahmet yirden yağar»

Gerçekten Yunus, kendi beni ile birleştirdiği Yüce Tanrıyı, bahçıvan ve çiftçiye benzetir. Toprağına bağlılığını en güzel ifade eden şu mısralara bakın :

Dost ile birliğe yeten buyruğı neyise
tutan
Mülk bezeyüp dünya düzen ol bahçıvan
hemen benem

Emriyle bulut oynadan yirde bereket
kaynadan

Elümde kudret şiniği halka rızkın vi-
ren benem

Yunus'a göre toprak nimetler hazinesidir. Bu göz alabildiğine ünanan toprak, bereketdir. Bir verirsin on ahır-sın. Hem de bunu yüzyıllardır yapar. Toprak, tabiat canlıları aç bırakmaz. **Yinür ni'metleri şahun bayağı**
Hiç eksilmez durur dâne durağı
Nice yıldan berü ol ni'meti yir
Ilak'a bir dirse dahı şirk ile dir.

Yunus şiirlerinde sık sık toprağı övmektedir. Çünkü toprak bereketin kaynağıdır.

Miskin Yunus erenlere tekebbür olma
toprak ol
Topraktan biter küllisi gülistan toprak
bana

Yunus tabiat unsurlarıyla, kendi arasında; daha doğrusu insan arasında çeşitli münasebetler kurar. Şiirlerindeki nesnelere beşeri davranışlar gösterir.

«Dolap niçin inilersin

Derdim vardır inilerim» şiiri böyledir

Yunus Emre'nin şiirlerinde işlenen daha çok gül motifidir. Ama gül, bu şiirlerde yalnız başına işlenmez. Gül, gülistanda meydana gelir. Gül, su ve toprağına bağlıdır. Aynen, insanların veya Yunus'un kendisinin Allah'a ve şeyhe bağlı olduğu gibi. Yunus ile varlık arasında böylece bir irtibat vardır.

Varam ol dosta olam hem açlıbam
gül olam
Hem ötüben bülbül olam durağı gü-
listan ola

Dost bahçesine girdüm ögerem gülzarını
 Dostın yüzi gül bana âşıkım bülbül,
 ana
 Girdüm işkunun bağuna bakdum solu-
 na sağuna
 Dürlü çiçekler dirüben güllerini yıy-
 layayın
 Yunus er nazarunda taze güller açıl-
 mış
 Gerçek er bülbül ise nazarda ölmek
 gerek
 Dostın yüzi gül bana âşıkam bülbül
 ana
 Kaykımazam dört yana çün buldum
 ışk erini

Âşkın bir sembolüdür, gül ve reyhan kokusu. Bu kokunun seven ve sevilen arasında devamlı var olması istenir.

Gül ü reyhan kokusu âşık ile ma'sukdur

Âşkın ma'sukası hiç önünden gitmeye

Yunus tabiatı o derece sever ki ruh âlemini gül bahçeleri ile dolu bir yer olarak kabul eder.

Gel varalum bizüm ile kim giresin bahçelere

Dâim öter bülbüllerün gülistanım solmaz benüm

Bizim ilün bağçeleri dâim tazedir gülleri

Ma'muredürür bostanum ağyar gülüm üzmez benüm

Ve gül bahçesi, bütün dostların toplandığı, aşk çadırının kurulduğu yerdir.

Gelsün yârdan ayru düşen ile bağırişen

Dost bağçesi içindeki ışk bezmine girdüm bu gün

Görin görün bu devleti bu ışk ile beşâreti

Dost bağının içinde ben ışk çadırın kurdum bu gün

Aydur Yunus yâr kulıyam dost bağçesi bülbüliyem

Söyleyeyim şimden girü gülzarıma irdüm bu gün

Allah nimetleri insanoğlu için halletmiştir. Bitmez tükenmez bu nimetler cömertçe sunulmuştur insanlara. Bunun kıymetini bilmek gerekir.

Gelür her gün yeni nüzl ü yeni han
 Yeni gelenlere virür yeni ton
 Yeni subh u yeni ahşam yeni hâl
 Yeni devran yeni dem yeni visâl
 Kâdeh yeni yeni ney yeni müşrib
 Yeni aış yeni işret yeni mutrib
 Nedür bir kişi belki cümle âlem
 Nasibi alur ne bis ü ne kem

Şahsın beyliği mal ile ölçülmez. Fabrikaları olanlar, işletmeleri olanlar acaba zengin mi? Bana göre; zengin olanlar çevresini temiz tutmuş olan, Allah'ın nimetlerinden lâıykı ile faydalananlardır. Malı olanlar, yoksullara gülerler ama; esas malı mülkü olanlar tabiatı temiz olanlardır, çevresi kirlenmemiş olanlardır.

Erün baylığı mal ile değüldür
 Nice malluya yohsu diyü gül olur

Yunus bir şiirinde, tabiat ile Allah'ın cömertliği arasında münasebeti çok güzel açıklar. Bu şiirinde tabiatın dirilişini öyle güzel anlatır ki;

Yine bu bād-ı nevbahâr hoş ney ile esdi yine

Yine kışın sovuğluğu fuzullığın kesdi yine

Yine rahmet-i bi kıyas yine işret oldı demsâz

Yine geldi bu yeni yaz kutlu kadem basdı yine

Yine yeni hazineden yeni hil'at giydi cihan

Yine virildi yeni can ot u ağaç süsdi yine

Ölmüş idi ot u şecer dirilüben girü biter

Müşriklere nükte yeter vâd itdüğü nesli yine

Yine sahra vü mergızar hoş akar esrük bulurlar

Cihanda saçdı nisar cümle âlem dostı yine

Yine yir yüzi donanup kat kat olup
renge barup
Bülbül güle karşı ötüp can budağa
asdı yine
Sözüm değül yaz kış için geldi maşu-
ka iş için
Öldürdiğün bağışlamak pâdişahın kas-
dı yine
Yine Yunus başdan çıkup ar u nâmu-
sını yıkup
Aşıkların cur'asundan ulu kadeh içdi
yine

Yunus Emre'nin yaşadığı 13. yüz-
yılıda hava kirliliği yoktu. Çevre kir-
lenmesi bir sorun değildi. Ama kirle-

nen insanların içi idi. Yunus Emre, iş-
te insanın içinin temizliği ile meşgul
oldu. Ama biliyordu ki, içi kirlî insan-
lar, dünyayı da kirletirler. Öyle de ol-
madı mı? O yüzyılda Anadolu kıyım-
ların, yangınların, savaşların diyarı
oldu. Bir moğol karabulutunu her tarafı
sardı.

Yunus Emre bugün yaşasaydı, dün-
yamızın gittikçe nefes almakta güç-
lük çektiğine neler söylemezdi. Çevre-
yi kirleten, içi kirlilerle savaşmaz mıy-
dı? Her şeyden önce, Allah'ın bize ni-
meti olan, lütfükeremi olan dünyayı te-
miz tutmamız için nasihatları olmaz
mıydı?

KAYNAKLAR :

1. Abdülbaki GÖLPINARLI, Yunus Emre Rısâlat al-Nushiyya ve Di-vân, Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği Yayını : 1, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1965
2. Yunus Emre - Büyük Türk Mu-tasavvıfı (Seçme Makaleler), Çeviren : Fırat Asya, Kültür Bakanhğı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları : 59 Halk Edebiyatı Dizisi : 39, Feryal Matbaası, Anka-ra 1991
3. Diyanet Dergisi, Yunus Emre Özel Sayısı, Cilt : 27, Sayı : 1, Ocak - Şubat - Mart 1991
4. Burhan TOPRAK, Yunus Emre, 5. Basılış, İnkılâp ve Aka Kitabev-leri, Halk Matbaası, İstanbul 1972
5. Hüseyin ÖZBAY - Mustafa TAT-ÇI, Yunus Emre İle İlgili Makale-lerden Seçmeler, Kültür Bakanhğı Yayınları 1275 Kültür Eserleri Di-zisi : 161, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991
6. İsmail Habib SEVÜK, Yunus Emre, Sel Yayınları, Hisar Matbaası, İs-tanbul 1955
7. Gökhan EVLIYAOĞLU, Anadolu-nun İç Aydınhğı Yunus Emre, Yağ-mur Yayınları 14 Cep Kitapları 7, Baha Matbaası, İstanbul 1963
8. Mustafa ÖZÇELİK, Yunus Emre, Beyan Yayınları 52 Küçük Kitap-lar 51, Zafer Matbaası, İstanbul 1984
9. Cahit ÖZTELLİ, Yunus Emre, İkinci Baskı, Özgür Yayın-Dağıtım, Doğuş Matbaası, İstanbul 1984
10. Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ, Yu-nus Emre Divanı, Üçüncü Baskı, Kültür Bakanhğı Yayınları 380, 1000 Temel Eser Dizisi : 72, Baş-bakanlık Basımevi, Ankara 1989